

MAKTABGACHA TA'LIM JARAYONIDA XORIJIY TILLARNI O'QITISHNING ZAMONAVIY METODIKASI

Alijonova Himoyat Anvarjon qizi.

Qo'qon universiteti, Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili)yo'nalishi talabasi,

Abdurazoqova Marg'uba Muxammad qizi.

Qo'qon universiteti, Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili)yo'nalishi talabasi,

Ilmiy rahbar: **Farxod Mulaydinov Murodovich**

Anotatsiya. Maqolada O'zbekiston Respublikasidagi maktabgacha ta'lim jarayonida xorijiy tillarni o'qitishning zamonaviy usullarini o'rgatish hamda ularni xorijiy davlatlari bilan taqqoslab o'rganishni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlari. Bog'chalarda xorijiy tillarni o'rgatish, tillarga oid turli xil o'yinlar, xorij o'qitish sistemasi, o'z faoliyatini o'quvchilarga moslashtirish.

Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganish eng dolzarb masalalardan biri bo'lib kelmoqda. Bu nafaqat yoshlarni balki maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarni ham chetda qoldirgani yo'q. Sababi bugungi bog'cha yoshdagi bolalar ham ingliz tilini o'rganishga ayniqsa chet tillarni turli xil o'yinlar orqali o'rganishga qizishmoqda. Chet tillarni o'yinlar orqali o'rgatish bolalarning eng sevimli mashg'ulotlaridan biri hisoblanadi, sababi bola olamni o'yin orqali kashf etadi. Agar tillarni o'yin orqali o'rgatilsa, bu bolalarning til ko'nikmalarining o'zlashtirilish samardorligini yanada oshiradi. Sababi o'yin yordamida organish bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirib, atrofdagilar bilan ijtimoiy munosabatlarni shakillantirishga ham katta yordam beradi. Shu sababli tarbiyachi murabbiylar chet tillarini bolalarga turli xil o'yinlar orqali o'rgatishni yo'lga qo'yishlari kerak. Bolalar aynan o'yin orqali bilim olib shu bilan birgalikda o'z iqtidorlarini ham xuddi shu

o'yinlar orqali kashf etadilar. Bunga erishish uchun esa ularni sezgi organlarini faollashtiruvchi muhit, visual eshtish, kabi faol ta'lim turlaridan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Ta'limiy o'yinlarga: chet tilida turli xil qo'shiqlar kuylash, she'rlar aytish, raqsga tushish, qiziqarli o'yinlar o'ynash, videolar ko'rish, va qo'l mehnati orqali turli xil narsalarni yasashni o'z ichiga oladi.

Ana endi bir savol tug'ilishi mumkin ya'ni bolalarga o'zi necha yoshdan chet tillarini organish ossonroq va samaraliroq? Bu savolga esa dunyo olimlari quydagicha fikr yuritadilar. Ya'ni 10 yoshgacha bo'lgan davrdagi bolalar chet tillarni o'zlashtirishda boshqa katta yoshdagi bolalarga nisbatan ancha ossonroq ekan. Bu davrda bola tillarni tushunib emas balki, mexanik tarzda o'rganar ekan, shu sababli ular xorijiy tillarni qo'llashlari va talaffuz qilishlari osson o'zlashtiriladi. Bundan tashqari bola har qanday tilni taqlid qilish orqali tillarni tezroq o'rganishlari mumkin. Sababi inson miyyasini o'rganish orqali olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarni shuni ko'rsatadiki, bolaning miyyasi katta yoshdagi insonlarning miyyasiga nisbatan ikki barobar tezroq ishlar ekan shuning uchun ham yosh bolalarning miyyasi har qanday ma'lumotni tez qabul qiladi.

Quyida ingliz tilida bolalarni o'qitish prinsiplari haqida so'z yuritamiz. Odatda, kichik yoshdagi bolalar bilan ingliz tilini o'rganishning uchta asosiy printsipti mavjud bo'lib bular quydagilardir:

- 4. Ketma-ketlik printsipti.** Agar bolani imlo va grammatikaning barcha nosozliklarini o'rgatishga shoshilmaganingiz ma'qul sababi, bunday vazifalarni bajarish ularni holdan toydirishi mumkin. Siz tayyor darsliklaringizni turli xil qiziqarli mashqlar yordamida o'rgating.
- 5. Tabiiylik.** Odatda siz to'rt besh yoshgacha bo'lgan bolalar bilan shug'illanishni boshlamaganingiz ma'qul. Chunki bu yoshdagi bolalar bilan chet tillarni o'rganish murakkabroq tuyiladi. Ammo, darslar to'g'ri tashkil etilgan bo'lib va bu darslar tabiiy shaklda olib borilsa, bunda bola ortiqcha yukni his qilmaydi.

6. Qat’iyatlilik printsiipi. Albatta, darslar siz xohlagan darajada bo’lmasligi mumkin. Sababi siz tanlagan texnikalar kichik yoshdagi bolalarga qiyinlik qilishi mumkin. Vaqt o’tishi bilan mashg’ulotlarni davom ettiring.

Kichik yoshdagi bolalar atrof muhitga juda qiziquvchan bo’lganliklari uchun ham ular atrof muhitni o’rganish uchun o’zlaridagi barhca his tuyg’ularini ishga soladi. O’yin esa bolalarning asosiy va eng sevimli mashg’ulotlaridan biri bo’lganligi sababli bolaga atrof muhitni va undagi barcha zaruriy bilim va ko’nikmalar o’yin orqali tanishtirib borilsa, ko’nikmalarni o’zlashtirish samaradorligi bir necha barobarga oshadi. O’yin bolani nafaqat jismoniy faolligini oshiradi balki, u ruhiy tetiklikni ham shakllanitirshga yordam beradi. O’yin bolani nafaqat o’ziga bo’lgan ishonchini oshiradi, balki ularni atrofdagilar bilan ijtimoiy munosabatlarni shakllantirishda ham katta ro’l o’ynaydi. Shu sababli ota — ona va tarbiyachi murabbiylar bolalarga imkon qadar ko’proq o’yin orqali chet tillarni o’rganishni targ’ib qilishlari kerak. Sababi bolalar o’yin orqali ko’proq ta’lim olish bilan birga, ular o’z iqtidorlarini ham aynan shu o’yin orqali ko’rsatib beradi. Bunga erishish uchun esa sezgi organlarini faollashtiruvchi muhitni, jumladan vizual, eshitish, kinestetik kabi faol ta’lim turlaridan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Ta’limiy o’yinlar musiqa asboblarnini chalish, qo’shiqlar kuylash, she’r aytish, raqsga tushish, o’yin o’ynash, videolar tomosha qilish, qo’l mehnati vositasida turli narsalar yasashni o’z ichiga oladi. Rangli ko’rgazmalar, kartalar, musobaqalar, rol o’yinlar, turli shakllar yasash kabi o’yinlar bolalarni jismoniy va aqliy faoliyatini rivojlantiruvchi eng qiziqarli usullardan biridir hisoblanadi.

Bolalar ham o’ynaydilar, ham rivojlanadilar, ham o’rganadilar. Bolalarga o’yinlarni ikkiga bo’lish orqali o’rgatishimiz mumkin. Ya’ni “badiiy o’yinlar, yoki “ijodiy o’yinlar”. Bularga esa o’z navbatida quydagilar kirib ketadi: dramatiziya, nozik o’yinlar hamda og’zaki ijodiy o’yinlar.

1. Dramatizatsiya (ya’ni ingliz tilida kichik sahnalarni sahnalashtirish) "O'rmonda" - masalan: chanterelle va ayiq o'rmonda uchrashib, ozgina dialog o'ynaladi (Salom! Men tulkiman. Yugurishim mumkin. Men baliqni yaxshi ko'raman); "Qizil qalpoqcha" va boshqalar.

2. Nozik o'yinlar masalan, grafik diktant, rasmni bo'yash va boshqalar. *Rasmlarni bo'yash*, bu tinchlantiruvchi, har doim ham informatsion emas, lekin juda keng tarqalgan faoliyat. Masalan, siz tayyor rasmni ko'rsatishingiz mumkin. Bola konturni o'rganayotganda o'qituvchi bu so'zni ko'p marta takrorlaydi, tafsilotlarni nomlaydi. Shunday qilib, biz yangi tilni bolaning o'zi nima qilgani deb nomlanishiga asos solamiz. *Grafik diktant* - masalan: sinfda bolalarga qaysi rangni bo'yashlari, bolalarga qanday rang berishini aytib berishadi, so'ngra ular hosil bo'lgan tasvirlarni o'qituvchi diktatsiya qilgan rasm bilan taqqoslashadi.

3. Og'zaki va ijodiy (kichik ertaklarning jamoaviy tarkibi, qofiyalar tanlovi), masalan: bolalar vaziyatli improvizatsiya o'yinlari orqali taniqli ertaklarning qahramonlarini oxshatib talqin qilishlari kerak bo'ladi. Masalan, "sholg'om" yoki "teremok" o'yini, unda o'yinchilar soniga va yangi lug'at assimilyatsiyasiga qarab yangi belgilar va izohlar paydo bo'ladi.

Ingliz tilini o'rganishda audio ertaklar. Maktabgacha yoshdagi bolalarning so'z boyligi oshib borgan sari darslaringizni ingliz tilidagi tur xil audio ertaklar yordamida ta'lim faoliyatingizni davom ettirishingiz mumkin bo'ladi. Ovozli hikoyalarga esa quydagilarni misol qilib olamiz:

- **Sof audio hikoyalar.** Ovozli hikoyalar bolalar uchun ingliz tilini o'rganishda katta yordam beradi. Birinchidan, inglizcha kichik hikoyalar to'plami bo'lsa. Ikkinchidan, siz bolalar bilan "Uchta mushukcha", "Uchta kichik cho'chqa" yoki "Juda ko'p Daves" kabi hikoyalarni tinglashingiz mumkin. Audio hikoyaning mohiyati aniq bo'lishi shart, aks holda bola tezda zerikib qolishi mumkin. To'g'ridan-to'g'ri ta'lim faoliyatiga oddiygina qiziqish unchalik samarali bo'lmaydi.
- **Audio hikoyalar illyustratsion material bilan birlashtirilgan.** Ovozli ertak jarayonida bolalar o'qituvchi bilan birgalikda rasmlarni ko'rib chiqishadi va shu bilan birga so'zlarni talaffuz qilishadi.
- **Ovozli hikoyalar va "to'liq suvga cho'mish" usuli.** Ingliz audio ertaklarini tinglashni yanada qiziqarli qilish uchun siz ertak terapiyasining usullaridan biri

- ertak chizishidan foydalanishingiz mumkin. Ammo tinglash paytida rasm chizish, agar ertak syujeti bolaga kamida bir oz tanish bo'lsa, ishlaydi. Shuning uchun ertak ikkinchi yoki uchinchi marta tinglanganda bolalarga qalam va qog'oz beriladi. Haqiqat shundaki, tinglash paytida rasm chizish - bu ma'lumotni bir vaqtning o'zida idrok etish va ko'paytirishning chuqur ko'nikmalariga ta'sir qiluvchi jarayon. Chizish jarayonida bola eshitganlari bilan assotsiativ aloqalarni shakllantiradi. Ixtiyoriy yoki beixtiyor, rasmda tasvirlangan syujet bilan bog'liq bo'lgan begona so'zlar esga olinadi. Yo'lda, u bir vaqtning o'zida tinglashi va eshitgan narsalarini chizish qobiliyatiga ega ekanligiga e'tibor berish kerak. To'rt yoshdan besh yoshgacha bo'lgan chaqaloqlarning aksariyati eshitgan ma'lumotlarini tezda ko'paytirish qobiliyatiga ega emaslar. Ammo olti yoshga kelib, eshitgan ma'lumotlarini takrorlash, rasm chizish, ilova va hk shaklida muntazam ravishda tinglaydigan va ko'paytiradigan bolalar bir vaqtning o'zida tinglash, eshitish, tushunish va talqin qilish qobiliyatini rivojlantiradilar.

Hozirgi kunda ingliz tilini o'rgani uchun mahsus videolar mavjud bo'lib, bu videolarning maqsadi esa yosh bolalar tomonidan tillarni kommunikativ usuli yordamida o'qitishdir. Dastur materiallari bolalar uchun nafaqat qiziqarli balki, ular uchun ibratli hamdir. Leksik va grammatik materiallar ko'ngil ochish usulida kiritiladi. Bunda bola nafaqat so'z boyligi bilan tanishibgina qolmay, balki ba'zi bir narsalar bilan bajarilishi mumkin bo'lgan harakatni aniq ko'rsatib beradi, bu so'zlarni tez yodlashga va chet tilida oddiy suhbat qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Ona tilida so'zlashadigan kishining mavjudligi fonetik materialni muvaffaqiyatli o'zlashtirishga yordam beradi.

Multfilmlar ingliz tilini o'qitishda eng yaxshi yordamchilardan biri. Bolalar multfilmlarni yaxshi ko'radilar va ularni ketma-ket tomosha qilishdan zavqlanadilar. Shuning uchun ingliz tilidagi multfilmlar bir vaqtning o'zida bolalarga chet tilini o'rgatishning ko'plab muammolarini hal qilishga yordam beradi:

6. bolada "nima uchun bu so'zlarni o'rganish" degan savol yo'q;

7. u multfilm tomosha qilishga qiziqadi va belgilar iboralarini takrorlashni yaxshi ko'radi;
8. multfilmlar bolaga nafaqat yangi so'zlarni o'rganish va o'rganish, balki inglizcha nutq tovushlarini o'rganishda ham yordam beradi;
9. takrorlash - agar bolaga multfilm yoqsa, u xuddi shu multfilmni yoddan o'rganmaguncha qayta-qayta ko'rishga tayyor.

Bolalarni chet tiliga o'rgatish uchun videokliplarni maxsus tanlab olish kerak, eng yaxshisi bolaga 2-3 yoshga mo'ljallangan bolalar uchun animatsion qo'shiqlar va multfilmlar (masalan, Maisy Sichqoncha haqidagi videolar). Bolaga bunday multfilmlarni tushunish ancha oson bo'ladi - mavzular mavjudligi sababli - hisob qaydnomasi, hayvonlarning nomlari va boshqalar. va tinch sur'at.

Shunday qilib, **o'yin** O'yin - bu proksimal rivojlanish zonasiga yo'naltirilgan bo'lib, pedagogik maqsadni bola uchun jozibali faoliyat motivi bilan birlashtiradi.

Ana endi xorij davlatlaridagi maktabgacha ta'lim tizimiga to'xtalib o'tamiz. Chet el davlatlaridagi ta'lim tizimi O'zbekiston Respublikasining ta'lim tizimidan mutlaqo farq qiladi. Buni esa Korea Respublikasidagi ta'lim tizimi misolida ko'rib chiqamiz. Janubiy Korea Respublikasining ta'lim tizimiga deyarli barcha olimlar qiziqish bildiradi. Sababi ulardagi ta'lim tizimi ozgacha ekanligi bilan boshqa davlatlarnikidan ajralib turadi. Janubiy Koreada bolalar bog'chasi umumta'lim turiga kirmasligi bilan ajralib turadi. Ota-onalar farzandlarini xususiy magtabgacha ta'lim muassasiga beradilar. Sababi xususiy bog'chalarda kore ava ingliz tilida olib boriladi. Bolalarni bog'chalarga qabul qilish yoshi 3yoshdan 5 yoshgacha etib belgilangan. Boalar bog'chhasining asosiy vazifasi bu oilalarni har tomonlama rivojlantirish uchun sharoit yaratishdan iborat. Korea bog'chalarida asosan musiqa, rasim, hisoblash kabi darsliklar bolalarga o'rgatiladi. Shu bilan bir qatorda ular bolalarda mustaqillikni shakillantirish bilan ham shug'ullanishadi. Umuman olganda, Janubiy Koreyadagi barcha bolalar bog'chalari uch turga bo'linadi:

- Bolalar bog'chasi.
- O'rta guruhlar.

- Katta maktabgacha yoshdagi bolalar.

Koreyadagimaktabgachata'limmajburiyfanlardantashqarijismoniytarbiya, musiqa, xavfsizlikasoslari, ochiqhavodao'yinlarvabasseyndasuzishnio'zichigaoladi. Bolalar bog'chasi o'qituvchilari doimiy ravishda o'zlarining tarbiyalanuvchilarining ota-onalari bilan uchrashadilar, ular bilan konsultatsiyalar va tushuntirish suhbatlar o'tkazadilar. Xulosa qilish mumkinki, kichkina koreyslar go'daklikdanoq akademik bilimlarga mas'uliyat bilan yondashishni o'rganadilar.

Xulosa. Xulosa o'rnida aytib o'tish kerakki, farzandlarimizni biz hohlagandek yetuk va vataniga munosib farzand bo'lib yetishishlarida maktabgacha ta'limning o'rni katta ahamiyatga ega. Buning uchun biz farzandlarimizni zamonaviy ta'lim tizimi bilan birgalikda ularni zamonaviy texnologiyalar bilan ham ta'minlab berishimiz lozim. Biz farzandlarimizning ta'lim olishiga katta e'tibor qaratishimiz kerak. Chunki maktabgacha ta'lim yoshdagi har bir bolaning rivojlanishi yani ularni kelajakda komil inson bo'lib yetishishlari bilan bir qatorda o'z ona yurtiga ham yetuk mutaxassis bo'lib yetishishlari uchun ularga yetarli shart-sharoitlarni yaratib berish biz ota-onalarning burchi hisoblanadi. Ayniqsa bolalarni chet tillarini o'rganishga qiziqtirish vac het tilini o'rgatish ularning kelajakdagi faoliyatlarida kattadan-katta imkoniyatlar eshiklarni ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

- <https://pozdravish.ru/uz/nachalnaya-shkola-v-yuzhnoi-koree-zhestokaya-realnost-shkolnoi-zhizni-v-yuzhnoi/>
- <https://monster-evo.ru/uz/studentu/metodika-obucheniya-angliiskomu-yazyku-detei-doshkolnogo-vozrasta-metodiki/>
- <https://moluch.ru/archive/316/72186/>
- <https://fayllar.org/ozbekiston-respublikasi-oliy-va-orta-maxsus-talim-vazirligi-te-v9.html?page=7>